

Sautu ena Pasifika

Neitou Dauniveiqaravi, Neitou iWali,
Veigauna Mai Muri

Lewenivola

iVakamacala Taumada nei Minisita	4
iVakamacala taumada ni iLiuliu ni Cakacaka	7
iVakamacala taumada nei Jeameni ni Pacific Steering	9
Ira na Lewe ni Pacific Steering kei na Pacific Reference	10
Neitou rai	12
Neitou inaki	13
Na veika keitou vakabibitaka kei na ka me caka	14
Ka keitou na cakava	18
Na Sautu ena Pasifika e vakadeitaki ena yavu bibi vinaka ni ivakavuvuli	20
Me baleta na MSD.....	23

E solia na laiseni ni cakacaka oqo na Creative Commision Attribution 3.0 e Niusiladi. Me nanumi tiko ni kevaka o mani lavetaka, veisoliyaki qai vakavoutaka, me na vakadeitaki ni nona na Matanitu ka vakamuri vakavinaka na veika e virikotori tu ena laiseni.

Mo raica na ilavelave ni laiseni, rai ena <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/nz/>. Me nanumi ni sega ni rawa me vakayagataki e dua na ivakatakilakila ni tabana ni veiqaravi se matanitu, se Roka ena sala cava ga e rawa ni veicoqacoqa kina ena veika e vauca na Kuila, iVakatakilakila kei na Lawa e baleta na taqomaki ni yaca ni yabaki 1981 (Names Protection Act 1981). Me vakadeitaki vakaivola ni veika oqo e nona na Matanitu ia me kua ni caka tale eso na ka me vakatotomuria na ivakatakilakila se Roka ni Matanitu.

Tabaki ena Okotova 2019
Ministry of Social Development (Minisitiri ni Vakatorocaketaki ni Lewenivanua)
PO Box 1556
Wellington 6140
New Zealand

Talevoni: +64 4 916 3300
Facsimile: +64 4 918 0099
iMeli: info@msd.govt.nz
Web: www.msd.govt.nz
ISSN: 2703-268X (print)
ISSN: 2703-2698 (online)

iVakamacala Taumada nei Minisita

Kidavaki Vakapasifika,

Ena Feperueri 2019 e rui ka dokai meu vakaraitaka na kena tauyavu na ilawalawa me dikeva ka virikotora na veika e qarava na Pacific Steering Group vata kei na ilawalawa me ra soli vakasama kei na nanuma me vukea na vakatulewa ni veika me vakayacori na Reference Group ena Minisitiri ni Vakatorocaketaki ni Lewenivanua. Na ilawalawa e rua oqo e rau qarava na itavi bibi ni kena vakatorocaketaki na Sautu ena Pasifika vata kei na Veika me na Vakayacora ka cakacakataka na Minisitiri ni Vakatorocaketaki ni Lewenivanua.

Na inaki ni Sautu ena Pasifika me vukea na Minisitiri me qarava na veika e duidui era gadreva na kai Pasifika era vakaitikotiko e Niusiladi. Ena vakayagataki me idusidusi ka veivakasalataki ena yavu ni lewa ni cakacaka ena veigauna mai muri me vakaduavatataki kina na nodra veiqaravi vei ira na kai Pasifika na veitabana ena taudaku ni matanitu, kei na veitabana ni veiqaravi ka ra cakacaka vata ena nodra veitokoni.

Au taleitaka na veitalanoa e cakava na Minisitiri mera rogoci tale ga kina na lewenivanua ena sasaga ni Sautu ena Pasifika. E tarai au tale ga na cakacaka levu e vakayacora na Minisitiri me vakadeitaka mera vakaitavi na lewe ni Pasifika e Niusiladi taucoko ena sasaga qo, me vaka na nodratou vakadewataka na itukutuku qo ena vica na vosa ni Pasifika.

Na Sautu ena Pasifika e dua na ituvatuva veiuqeti se ituvatuva ni sasaga me na vukea na Minisitiri ena gauna qo kei na veigauna se bera mai me kilai kina na sala vinaka duadua mera qaravi kina na kai Pasifika, na sala me tokoni ka vukei kina na ivakarau se na itovo vakavanua kei na kauaitaki ni veisau ni vakarau ni bula i Niusiladi.

Hon Carmel Sepuloni
Minisitiri nei Veivakatorocaketaki ni Lewenivanua

iVakamacala taumada ni iLiuliu ni Cakacaka

Manaaki tangata, Manaaki whānau – keitou vukei ira na kai Niusiladi mera taqomaki, vakaukauataki, mera vakatulewa tale ga vakataki ira ena galala.

Na Sautu ena Pasifika na sasaga vaka Pasifika kei na veika me vakayacori, se qai sevutaki ena neitou Minisitiri. Qo se qai imatai ni ituvatuva kei na sasaga e vakarautaka na matanitu vei ira na kai Pasifika.

Na Sautu ena Pasifika e vu mai na vakatutu yaga kece era wasea na duikaikai ena Pasifika. Era vakamacalataka na veika vinaka keitou sa cakava tiko kei na ka e rawa ni vakavinakataki. Au na uqeti ira gona na neitou vakaillesilesi kei na isoqosoqo era veitokoni mera vakayagataka na Sautu ena Pasifika me usutu ni kena veisautaki na ka meda vakasamataka kei na sala meda cakacaka vata kina kei ira na duikaikai ena Pasifika, na nodra matavuvale kei na nodra itikotiko. Sa sega ni veiganiti meda kauaitaka ga vakatabakidua e dua na tikina se dua na tamata. E bibi me nanumi tiko ni o ira kece na kai Pasifika era gole yani ena neitou tabana, era lewena e dua na matavuvale ia na matavuvale qori e lewena na matavuvale rabailevu ni Pasifika. E bibi meda kilai ira na lewe ni Pasifika ena vakasama ni matavuvale ka me qai vakarautaki na veiqaravi me tokona na veika era gadreva na Pasifika raraba kevaka eda bucina na veidinadinati ni veiwekani me qai vakauqeta na cakacaka vata kei ira na kai Pasifika.

Au nuitaka ni inaki e kilai kina na Sautu ena Pasifika e vauca na veika era vinakata kece na lewenivanua e Niusiladi. Era gadreva o ira na noda vuvale ena Pasifika mera tokoni ena sala mera dokai kina ra sega ni vakalewai, ena vanua era taqomaki, nuitaki qai vakauqeti kina. Era vinakata mera okati tale ga ena usutu ni veika era vauci kina, mera vukei me rawa nira vakadeitaka ga vakataki ira na kena iwali, ra qai vakatulewataka vakataki ira na nodra veigauna se bera mai kei na sala mera rawaka kina.

Ena gadrevi me keimami tosoya cake na ivakatagedegede ni neimami veiqaravi me rawa kina na isausau qori. Qo e salavata kei na inaki keitou vinakata me rawata o ira kece na lewe i Niusiladi kei na tolu na usutu bibi ena neitou isoqosoqo na Mana Manaaki (dodonu tu ga e veigauna na ivakarau ni rai), Kotahitanga (veitokoni me toroi cake kina na ka e rawa) kei na Kia Takatu Tatou (tokona na sasaga ni veivakatorocaketaki ni lewenivanua kei na bula vakailavo).

Na Sautu ena Pasifika se qai imatai ga ni kalawa. Na cakacaka e vauci kina ena vakavinakataka na sala ni veiqaravi vei ira na lewenivanua ena Pasifika, mera maroroi, toso qai rawaka.

la manuia,

Debbie Power
iLiuliu ni Cakacaka
Minisitiri ni Vakatorocaketaki ni Lewenivanua

iVakamacala taumada nei Jeameni ni Pacific Steering

“Tākanga ‘etau fohe – cakacaka vata me rawa kina na veika e sa nakiti”

Eda kila vinaka tu na kai Pasifika na nodra sasaga vakaukaua ko ira na wekada e Aotearoa, ena cakacaka, rawaka kei na nodra bulabula ena vinakati me salavata tiko kei na ivakarau vakavanua ena ganiti ira me qai tokoni ira tiko ga ni sa totolo sara tiko na veisau.

Na nona tauyavutaka na Minisitiri ni Vakatorocaketaki ni Lewenivanua na iLawalawa me dikeva ka virikotora na veika e qarava na Pacific Steering Group vata kei na iLawalawa me dau soli vakasama kei na nanuma me vukea na vakatulewa ni veika me vakayacora na Pacific Reference Group e dusia na kena gadrevi me okati na nodra gagadre kei na veika e baleti ira na Pasifika ena cakacaka kei na ituvatuva ni veika me na vakayacori – Sautu ena Pasifika.

Au marautaka meu vakaraitaka ni sa matau vei keda ena Pasifika meda yavavala, veitokoni da qai cakacaka vata ena dua ga na inaki me vaka na nodrau cakacaka vata me yacova mai qo na iLawalawa e dikeva ka virikotora na veika me qaravi vata kei na iLawalawa e soli vakasama kei na nanuma me vukea na vakatulewa ni veika me vakayacori.

Au dikeva tale ga ni duidui na veitabana era gole mai kina, eso mai na Tabana ni Veiqaravi Raraba, Tabana ni Bisinisi kei na bula vaka iTikotiko, e qaqaqo qai vutuniyau vinaka tu na itovo vakaPasifika e mai umani vata, e rawa kina meda mai cakacaka vata ka doudou meda vauca vata ka tosoya vata na veika eso e vauca na Pasifika.

E se levu tu na veika me qaravi me baleta na kena vakatorocaketaki kei na kena cakacakataki na veika e gadrevi, ia au marautaka na veika e sa rawa me yacova mai na gauna oqo vata kei na kena mana na cakacaka ni iLawalawa e dikeva ka virikotora na veika me qaravi – na Sautu ena Pasifika kei na kena vinaka ena toso i liu ni Pasifika vata kei Aotearoa.

Tu‘a ‘ofa ‘eiki atu,

Tevita Filisonu‘u Funaki

Jeameni
Minisitiri ni Veivakatorocaketaki iLawalawa e
Dikeva ka Virikotora na Veika e Qaravi ena
Pasifika

Ira na Lewe ni Pacific Steering kei na Pacific Reference

iLawalawa ni Pacific Steering

- Tevita Funaki, Jeameni
- Meleane Burgess
- Dr Diane Mara
- Dr Falaniko Tominiko
- Joseph Liava'a
- Kathleen Tuai-Ta'ufo'ou
- George Van Ooyen
- Mel Harrington
- Seti Talamaivao
- Agnes Sefo
- Sai Lealea
- Gagau Annandale-Stone
- Marie Schmidt

iLawalawa ni Pacific Reference

- Helen Karati, Jeameni
- Daisy Lavea-Timo
- Pesio Ah-Honi
- Danny Mareko
- Fati Tagoai
- James Aufa'i
- Lui Poe
- Malia Hamani
- Dr Palatasa Havea
- Pati Umaga
- Bob Tiaki
- Amy Minster

Neitou rai

O ira na lewe ni Pasifika, vuvale kei ira ena itikotiko mera rawaka ka bula vinaka qai toso e Aotearoa.

Na 'toso' e kena ibalebale na neitou via tokona na veika oni kila moni rawaka kina ka torocake moni rawa ni qaravi kemuni ga vakataki kemuni.

Na 'rawaka' e kena ibalebale ni gauna oni sa qaravi kemuni kina vakataki kemuni, keitou na vinakata me keitou tokoni kemuni kei na nomuni matavuvale me bulabula qai daumaka na ivakarau ni bula.

Neitou inaki

Me vakabulabulataka na sala ni veiqaravi ni Minisitiri vei ira na kai Pasifika, nodra matavuvale kei na itikotiko, mera taqomaki, mera toso vinaka tale ga kina e Aotearoa.

Na veika keitou vakabibitaka kei na ka me caka

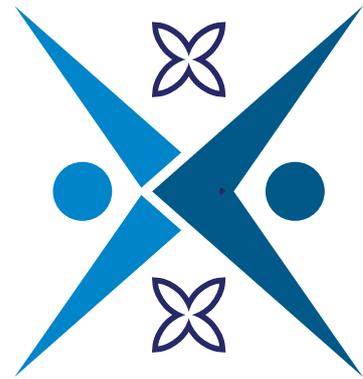
Na ituvatuva matau ni veika me vakamuri Te Pae Tawhiti – Na Veigauna Mai Muri e vakadeitaka na veisau e gadrevi me cakava na isoqosoqo me rawata vinaka kina na ka ena vukudra kece na kai Niusiladi.

Sautu ena Pasifika – Neitou Dauniveiqaravi, Neitou iWali, Veigauna Mai Muri e veisemati vinaka kei na sasaga ni isoqosoqo na Te Pae Tawhiti ya na nodra vakaitavi sara ga na kai Pasifika ena veivakatorocaketaki, kena ivakarau ni vakasama kei na vakatulewa.

E sa kunei e tolu na usutu bibi ni veika me vakayacori kina na neitou rai ena ivakarau ni bula dina kei na ivakavuvuli kece mera sasagataka vata na kai Pasifika.

Me vakadeitaki tiko ga ni na rawa ena veigauna taucoko

Keitou vakadeitaka ni o ira na kai Pasifika, nodra vuvale kei na nodra veiwekani, era na dokai, era na sega ni vakalewai, era taqomaki, dokai qai vukei mera gugumatua ena neimami veimaliwai.

Keitou na rogoca qai vakarautaka na itukutuku matata vinaka kei na veiqaravi vakatautauvata qai sega in veitotaki me vakadeitaka kina na neitou veiqaravi me yaco vei ira na kai Pasifika, nodra vuvale kei na nodra veiwekani ena kena gauna donu.

Neitou isausau

O ira na neitou vakaillesilesi kei ira era vakarautaka na veiqaravi ena vuku ni Minisitiri era na:

- veidokai, sega ni veivakalewai ka ciqomi ira na kai Pasifika, nodra vuvale kei na veiwekani
- dokai na itovo vakavanua qai ciqomi ira kece na kai Pasifika, nodra vuvale kei na veiwekani
- ra vakarautaki me ra soli itukutuku ka veivakasalataki vakavinaka ena sala e matata qai veivakauqeti vei ira na kai Pasifika, nodra vuvale kei na veiwekani
- kila vinaka na ivakarau maqosa vakacakacaka kei na sala mera vukei kina na kai Pasifika me laveta cake na veika e rawa.

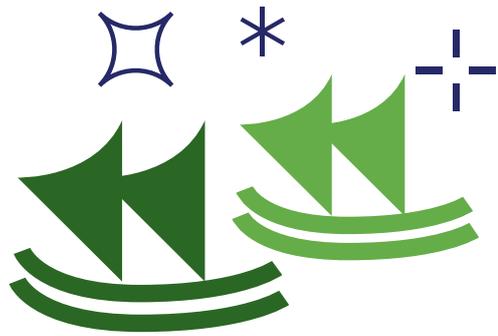
O ira na neitou manidia lelevu kei na iliuliu ena veitabana:

- vakadeitaka mera liutaka na veisau ena kena vakayacori na veika kece sa tukuni mai cake
- vakarautaka vakarawarawa na veika ena yaga ena cakacaka, iyaya kei na veivuke e gadrevi me vakavatukanataki kina na veika e gadrevi
- vakabibitaka qai saga me kila vinaka na veika duidui vei ira na kai Pasifika kece.

Ena tokoni ira na lewe ni cakacaka mera:

- vakayacora vinaka nodra itavi, veisau ka qai tokona na Sautu ena Pasifika
- vakaitavi ka kila na icolacola vakavuvale se vakavanua kei na veika era namaki kina
- marautaka na veika era rawata vata kei na kena isausau
- vakaitavi vagumatua ena sasaga ni kena:
 - tokoni na ivakarau vakavanua vinaka
 - kila ka tokona na veiliutaki
 - toroya cake na ivakatagedegede ni veika era rawa ni vakayacora na vakaillesilesi ni Pasifika me vukea na nodra toso cake vaka cakacaka.

Cakacaka vata me levu cake kina na veika e rawa

Keitou kila na bibi na veimaliwai vinaka vei ira na kai Pasifika, nodra matavuvale kei na veiwekani me tokona na kena rawa vakalevu na veika vinaka.

Keitou na vakadeitaka ni o ira na kai Pasifika, nodra vuvale kei na nodra veiwekani mera na vakaitavi ena vakatulewa, kena vakarautaki, vakatorocaketaki kei na sala me vakayacori kina na veika eso e tarai ira na kai Pasifika qai vakarautaka na vanua kei na gauna me rogoci kina na nodra nanuma.

Keitou na kauaitaka tale ga na itavi era qarava na vakaillesilesi ni Pasifika ena kena tara cake me kaukaua kina na veiwekani kei na veimaliwai ni kai Pasifika.

Neitou isausau

O ira na neitou vakaillesilesi kei ira na vakarautaka na veiqaravi ena vuku ni Minisitiri:

- kila qai vakamareqeta na bibi ni dui itovo vakavanua na kai Pasifika, nodra vuvale, kei ira era veiwekani me vakadeitaki kina na cakacaka vata ena veiyasana kei na matanitu raraba
- vakarautaki vei ira na veika mera tokoni ra qai cakava rawa kina na nodra itavi
- vakadeitaki na veiwekani vinaka me bucina na veidinadinati kei na veitabana ni veiqaravi kei ira na itaukei ni cakacaka era tokona qai vakadeitaka nira na vukea na kena vakavinakataka na veika e rawa ena Pasifika
- kila ni o ira na kai Pasifika era kila vinaka na veika e ganiti ira ka ra saga mera veitokoni ka cakacaka vata kei ira na Pasifika mera nuidei, vakayacora ka rawata vakataki ira na veika vou
- kila, vakayagataka qai wasea na itukutuku vei ira na vakaillesilesi me vakavinakataka na veika me baleti ira na kai Pasifika, nodra vuvale kei na itikitiko
- vakayagataka ira na Pasifika mera vakaitavi ena veika e baleti ira na Pasifika.

Ira na vakarautaka na ka era:

- dokai, nuitaki qai vakamareqeti ena nodra kila vinaka na ivakarau ni veiqaravi vei ira ena veitikitiko mera na qai tokoni vinaka kina vakatautauvata me vakavinakataka na ka era rawa ni cakava, vakarabailevutaka nodra rai, ka qaravi ira ga vakataki ira
- vakavurea na vakasama vou, vakatorocaketaka na soli kei na kena vakayacori na veiqaravi se porokaramu
- vakauqeti me vakarautaki vei ira na lewe ni vei Pasifika na veiqaravi e matata.

Ira na noda itaukei ni cakacaka era:

- dokai, nuitaki qai vakamareqeti nira kila vinaka na sala mera vakarautaka kina na veiqaravi ena bula vakaitikitiko
- vakauqeti mera vakarautaka na iwalewale matata ni vei vakacakacakataka e ganiti ira vinaka na kai Pasifika
- kila vinaka na cakacaka, ivakarau kei na itovo vakavanua, ka matata tale ga na veika me na caka me vakavinakataka na ka e gadrevi ena vukudra na Pasifika.

O ira na neitou manidia lelevu kei na iliuliu ena veitabana:

- kila na itavi era qarava na vakaillesilesi kai Pasifika ena nodra bula vakaitikitiko, vata kei na nodra rawa ni vakaitavi ena veika bibi me vukea na nodra cakacaka vata ena vukuna na Minisitiri
- vakadeitaka mera iliuliu ni veisau ena kena vakayacori na ka kece sa tukuni mai cake
- na vakarautaka vakarawarawa na veika yaga ena cakacaka, kei na veivuke me vakayacori kina na veika e gadrevi.

Tokona tiko ga na ivakarau ni veimaliwai kei na ivakatagedegede ni bula

Keitou vakadeitaka ni keitou na tokona tiko ga na veidinadinati kei na veivuke ni veivakatorocaketaki e tokona na veika era nuitaka ka gadreva na Pasifika kei na vakasama vou mera rawata kina na bula sautu ra qai qaravi ira vakataki ira na kai Pasifika, nodra vuvale kei na nodra bula vakaitikotiko e Aotearoa.

Keitou na tokona tale ga na nodra vakatorocaketaki na lewe ni vanua ena Pasifika.

Neitou inaki:

O ira na neitou vakaillesilesi kei ira na vakarautaka na veiqaravi ena vuku ni Minisitiri:

- tokona na kai Pasifika, nodra matavuvale kei na nodra bula vakaitikotiko mera rawa ni:
 - dokai
 - cakacaka tudei mera marautaka
 - vakadeitaki ena veika vakailavo (me tiko tale ga na kila me tokoni kina)
 - vakavaletaki tudei
 - veimaliwai vinaka
 - dusimaki qai tu na veika e rawa ni digitaki
 - tokoni na veiqaravi vakayalo, veituberi kei na veivakayaloqaqataki
- kila qai tokona na veitalanoa kei na ivakasala eso me vakauqeta na Pasifika me toso i liu kei na tiko sautu
- kila qai tokoni ira na kai Pasifika, matavuvale kei na bula vakaitikotiko mera sasagataka na nodra vakaduria na nodra dui bisinisi mera taukena na nodra dui cakacaka
- saga me duavata kei ira na vakarautaka na veivuke kei na itaukei ni cakacaka me vakayagataki eso na porokaramu me torocake kina nodra kila kei na veika era rawa ni cakava na kai Pasifika, nodra matavuvale kei na bula vakaitikotiko
- kila ka vakauqeta eso tale na isoqosoqo mera cakacaka vata qai tokona na kai Pasifika, nodra matavuvale kei na bula vakaitikotiko mera rawata kina na sasaga era nakitaka tu me rawa ena loma ni dua na gauna balavu.

O ira na neitou manidia lelevu kei na iliuliu ni veitabana:

- vakadeitaka mera liutaka na veisau ena kena vakayacori na veika kece sa tukuni mai cake
- era vakarautaka vakarawarawa na veika ena yaga ena cakacaka, iyaya kei na veivuke e vinakati me vakavatukanataki kina na veika e gadrevi
- era kila ni levu tu na veigaunisala mera na vakatorocaketaki ka vakadeitaki tiko ga kina na nodra bula veimaliwai na lewenivanua mai na Pasifika.

Ka keitou na cakava

Na neitou sasaga ni kena taracake kei na kena vakatorocaketaki na *Sautu ena Pasifika* e dua taucoko na yabaki na kena vakayacori tiko mai na veitalanoa yaga kei ira na kai Pasifika e Aotearoa taucoko, nodra matavuvale kei na bula vakaitikotiko e Aotearoa taucoko. *Sautu ena Pasifika* e rogoci kina na domo ka vakabibitaka na veivosaki keimami veirogoci kina. Na veika keitou na cakava ena vukea na Minisitiri ena gauna qo kei na veigauna se bera ni vakamua ena sala vinaka duadua me qaravi ira kina na kai Pasifika qai qarava tale ga na veiveisau e yaco tiko e Niusaladi.

Keitou vakadeitaka ni sa vakayacori tiko eso na ituvatuva yaga ni veivakatorocaketaki se sa vakayacori tiko ena neitou iwasewase kei na vanua ni cakacaka e tiko kina me tokona na Sautu ena Pasifika ka vukea me rawa vinaka.

Neitou sasaga ena vakabibitaka na veisasaga bibi qo:

Veira na lewe na kai Pasifika kei na nodra matavuvale

iTavi ena:

- ✘ vakarautaki ni vanua vinaka e marautaki, veivakacegui qai taqomaki vinaka
- ✘ tokona na kena tauyavu na veimaliwai kei na veidinadinati e tudei
- ✘ vakauqeta tale ga na ka e rawa ni caka (yadudua se itikotiko)
- ✘ vakavinakataki na tiko bulabula kei veivakavaletaki vinaka e tudei
- ✘ vakalevutaka na sala ni veivakacakacakataki tudei
- ✘ vakavinakataka na ivakarautaki ni veiqaravi me na veiganiti kei na veika era gadreva na kai Pasifika, nodra vuvale kei na nodra bula vakaitikotiko
- ✘ vakarautaki ni porokaramu e vakavurea na veivakasama vou qai vakadeitaka na bibi ni kena vakamareqeti na bula kei na nodra itovo vakavanua ni kai Pasifika, nodra vuvale kei na bula vakaitikotiko
- ✘ vakavinakataka na ivakarau ni veitaratarata kei na veivosaki me ganiti ira kece na kai Pasifika, nodra vuvale kei na nodra bula vakaitikotiko.

Veira na cakacaka kei ira na veivuke ena kena vakarautaki na veiqaravi ena vuku ni Minisitiri

iTavi ena:

- ✘ vakavinakataka na bula, vakasama, yago kei na bula vakayalo
- ✘ vakarawarawataka na sala ni nodra vuli na kai Pasifika kei na toso i liu
- ✘ vakarawarawataka na gaunisala me kauaitaki ka wasei na kila yadua va kenadau ena itovo kei na vosa vaka Pasifika
- ✘ vakarautaka na sala mera tokoni, vukei se vakayacori na sasaga e tudei ka veiganiti ni nodra vakatorocaketaki na lewenivanua ena veivanua ena Pasifika
- ✘ vakavinakataka na idusidusi kei na ivakarau ni cakacaka ni isoqosoqo
- ✘ vakavinakataka na ivakarau ni kena kumuni na itukutuku kei na kena wasei.

Ve i ra na bula vakaitikotiko

iTavi ena:

- ✘ vakavinakataka na iwalewale ni veiqaravi ena:
 - tabana ni vakavakarau
 - tabana vakatulewataka na veiqaravi e soli
 - tabana ni volia mai na iyaya
 - tabana e solia na konitaraki
 - vakarautaki na itukutuku, vakadikevi kei na laurai na ivakatagedegede ni veiqaravi
- ✘ vakamacalataka na ibalebale ni 'vakarautaka na veivuke ena Pasifika'
- ✘ vakayacora na veidinadinati sa caka tiko mai
- ✘ vakadeitaka ni na dau caka vakawasoma na bose ni vakaillesilesi vakacakacaka, kai Pasifika, nodra vuvale kei na bula vakaitikotiko me dau veivosakitaki kina na veika e baleta na Pasifika me vakarautaki ka vakatorocaketaki na ituvatuva, vakaraitaki me kilai ka cakacakataki sara na iwali veiganiti ena Pasifika
- ✘ vakasaqara na sala me tauyavutaki kina na veidinadinati vou
- ✘ vakavinakataka na ivakarau ni vakasaqara kei na vakadikevi ni itukutuku
- ✘ vakarautaka na cakacaka e tudei me torocake kina na nodra bula na kai Pasifika, nodra bula vakaitikotiko kei na nodra matavuvale
- ✘ vakavinakataka na idusidusi kei na ivakarau ni cakacaka ni isoqosoqo
- ✘ vakauqeta na ka e rawa ni caka.

Na Sautu ena Pasifika e vakadeitaki ena yavu bibi vinaka ni ivakavuvuli

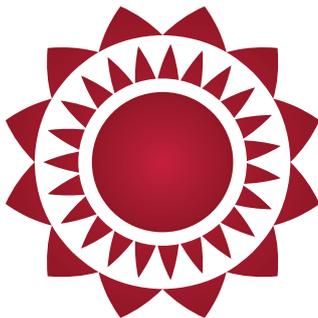
Ciqomi ni itovo vakavanua

Keitou na doka nira tu vakataki ira na veiyanyanu ena Pasifika ka dui tu na veika era kilai kina ra qai duavata ena veika era vakamareqeta. E doka tale ga ni bibi na nodra vosa, itovo kei na veika era muria qai vakadeitaka me na usutu bibi ni itavi kei na veiqaravi ni Minisitiri.

Veiliutaki

Keitou vakadeitaka ni tiko tale ga na iwalewale dina ni veiliutaki ena Pasifika ena porokaramu keitou na vakarautaka me na tokona me vakabulabulataki na veiliutaki ena Pasifika, ena bula vakaitikotiko kei na Minisitiri.

Ka vakayalo

Na ka vakayalo e usutu bibi sara ga ni ivakavuvuli vakaPasifika kei na vinaka ni vakasama. Era bibi na isoqosoqo lotu e Aotearoa nira yaga vakalevu ena bula vakaitikotiko, keitou na cakacaka vata ena kena tokoni me vinaka na vua ni veivakatorocaketaki e baleti ira na kai Pasifika.

Matavuvale

Keitou na raica qai doka ni o ira na kai Pasifika era bula ka vakaitikotiko vata kei ira na wekadra. E yavu bibi ni itikotiko na matavuvale kei na kena ivakarau ni bula.

Na tamata yadua e lewe ni dua na matavuvale, aiga, kāinga kei na matavuvale taucoko e lewena e dua na tamata. Qo e vakadeitaka na ka e kilai tani ka sema kina. Vanua era cavutu mai kina kei na ivakarau vakavanua e okati kina na isema vakadra vua e dua se vei ira na tubuda.

Yalodina

Keitou na yalodina ena ka kece keitou vakayacora. Keitou na vakadeitaka mera na saumitaro ena veika era cakava, ka mera na dau dina, nuitaki ka dau veidokai. Keitou na vakadeitaka ni veika keitou vakarautaka ena Pasifika era ka dina taucoko, nuitaki, yaga ka vakacegui ira na kai Pasifika, na nodra dui matavuvale kei na nodra bula vakaitikotiko.

Vei ira ena Pasifika e rabailevu sara na ibalebale ni loloma ka veisemati kei na vosa me vaka na itavi, veikaroni kei na veikauaitaki. Qo e usutu bibi sara ga ni neimami veiqaravi vaka kai Pasifika, na matavuvale kei na bula vakaitikotiko ka vakavatukanataki ena neimami veiqaravi kei na veimaliwai.

iVakatagedegede cecere

Keitou na vakadeitaka na neitou veitokoni ena nodra vakatorocaketaki na kai Pasifika, nodra matavuvale kei na nodra bula vakaitikotiko. Na veiqaravi kece keitou vakayacora ena vakauqeta qai vukei ira na kai Pasifika mera toso i liu qai rawaka e Aotearoa.

Veitokoni

Keitou na vakadeitaka ni veika kece keitou cakava ena tokoni ira, cakacaka vata, veivosaki tale ga kei ira na kai Pasifika (ena Pasifika, vukudra na Pasifika, vata kei ira na Pasifika).

Me baleta na MSD

Na inaki ni Minisitiri ni Vakatorocaketaki ni Lewenivanua (Ministry of Social Development) oya na manaaki tangata, manaaki whānau – keitou vukei ira na kai Niusiladi mera taqomaki, vakaukauataki, ka ra vakatulewa tale ga vakataki ira.

Na Minisitiri tabacakacaka e qarava vakatabakidua na cakacaka vakamatanitu ena veika baleti ira na lewenivanua, e tiko na kena valenivolavola mai Cape Reinga me yaco ena yanuyanu o Stewart kei na ra ni yanuyanu o Chatham.

Milioni vakacaca era veitaratara mai kei keitou ena veiyabaki. E levu na sala keitou veivuke kina vei ira na lewenivanua. Keitou saga ena neitou vinaka taucoko me keitou kila qai vakarautaka na veivuke ena sala cava ga e rawa ni soli kina. Eso era gadreva na veivuke vakailavo; eso tale era vakasaqara na veivuke me rawa nira vakacakacakataki tale kina. E rairai tu o ira na vakaleqai na ituvaki ni yagodra era vakasaqara na veivuke taumada se veivuke tudei mera rawa ni qarava ga kina vakataki ira na nodra bula ena marau, na matavuvale e sotava tiko na ivalavala kaukaua, se dua e gadreva na vale vinaka qai sega ni vakaleqai, na gonevuli e vakasaqara na veitokoni vakailavo, na itubutubu e vakasaqara na veivuke vakailavo me qaravi luvena kina se o ira na kai Niusiladi sa ra dua na itaba mera kerea na ilavo maroroi ni vakacegu mai na cakacaka ni sa yacova na kena yabaki.

Sega na cakacaka duadua. Keitou cakacaka vata kei na veitabana duidui, isoqosoqo kei na ilawalawa ena bula vakaitikotiko ka tu vei ira na kila kei na isema ni veiwekani me yaga vakalevu vei ira na lewenivanua.

Mo kila e levu tale na neitou sasaga yalovinaka rai ena ivakamacala me baleta na neitou Cakacaka kei na iNaki ena: <https://www.msd.govt.nz/about-msd-and-our-work/publications-resources/corporate/statement-of-intent/index.html>

Raica e levu tale na itukutuku me baleta na ka keitou cakava, cakacaka vakarautaki kei na veiqaravi ena www.msd.govt.nz.

MSD6TIFIJIAN OCT 2019

**MINISTRY OF SOCIAL
DEVELOPMENT**
TE MANATŪ WHAKAHIATO ORA